HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

¹אם °מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לשתי מצות לחוט של תכלת ורצועה של תפילין בשלמא רצועה של תפילין כתיב ²וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך א)ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש אלא חוט של תכלת מאי היא דתניא ב)רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל הצבעונין מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לאבן ספיר ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד דכתיב ³ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו וגו' וכתיב ⁴כמראה אבן ספיר דמות כסא א"ר אבא קשה גזל הנאכל שאפילו צדיקים גמורים אינן יכולין להחזירו שנאמר ⁵בלעדי רק אשר אכלו הנערים אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר בר' שמעון כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בהגדה עשה אזניך ג)כאפרכסת ⁶לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו' אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ⁷ואנכי עפר ואפר למשה ואהרן ד)אמר ⁸ונחנו מה לדוד אמר ⁹ואנכי תולעת ולא איש אבל עובדי כוכבים אינן כן נתתי גדולה לנמרוד אמר ¹⁰הבה נבנה לנו עיר לפרעה אמר ¹¹מי ה' לסנחריב אמר ¹²מי בכל אלהי הארצות וגו' לנבוכדנצר אמר ¹³אעלה על במתי עב לחירם מלך צור אמר ¹⁴מושב אלהים ישבתי בלב ימים אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה ואמר רבא ואיתימא ר' יוחנן אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן כתיב הכא ונחנו מה וכתיב התם ¹⁵תולה ארץ על בלימה אמר רבי ה)אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ על בלימה רבי אבהו אמר מי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר ¹⁶ומתחת זרועות עולם אמר רבי יצחק מאי דכתיב ¹⁷האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם יכול אף לדברי תורה תלמוד לומר צדק תדברון יכול יגיס דעתו ת"ל מישרים תשפטו בני אדם אמר רבי זעירא ואיתימא רבה בר ירמיה מכסין בעפר עיר הנדחת ואמאי איסורי הנאה הוא אמר זעירי לא נצרכה אלא לעפר עפרה דכתיב ¹⁸ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה יצא זה שמחוסר תלישה קביצה ושריפה ורבא אמר מצות לאו ליהנות ניתנו יתיב רבינא וקאמר לה להא שמעתא איתיביה רב רחומי לרבינא ו)א שופר של עבודת כוכבים לא יתקע בו מאי לאו אם תקע לא יצא לא אם תקע יצא ז)ב לולב של עבודת כוכבים לא יטול מאי לאו אם נטל לא יצא לא אם נטל יצא והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא אמר רב אשי הכי השתא התם שיעורא

אם מחוט ועד שרוך. שלא רצה ליהנות מן הגזל: **שרוך.** רצועה: **חוט של תכלת.** לציצית: **רצועה של תפילין.** לקשור: **בשלמא רצועה של תפילין.** איכא הנאה דכתיב ח) ויראו ממך: **אלו תפילין שבראש.** אות הן לכל כי שם ה' נקרא עליך: **מאי היא.** מאי הנאה איכא: **מה נשתנה תכלת.** שהזקיקתה תורה לציצית: **שהתכלת דומה לים.** שהחלזון מן הים הוא עולה אחת לשבעים שנה ט) ומראית דמו דומה לים וים אנו רואין שדומה לרקיע ורקיע לספיר וספיר לכסא הכבוד דכתיב י) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר והוא כעצם השמים אלמא שמים דומין לספיר וספיר הוא כסא כ) הכבוד דכתיב כמראה אבן ספיר דמות כסא וכשהקב"ה מסתכל בכסא הכבוד שלו נזכר במצוה זו שהיא כנגד כל המצות: **הנאכל.** הגוזל ואוכל קשה הוא לעשות תשובה: **כאפרכסת.** טרמויי"א: **לא מרבכם.** לפי שאין אתם מרבין עצמכם אלא ממעטין לפיכך חשק בכם כי אתם המעט ממעיטין עצמכם בענוה: **נמרוד.** מלך בדור הפלגה היה ולכך נקרא שמו ל) נמרוד שהמריד כל העולם במלכותו על הקב"ה: **מושב אלהים ישבתי.** שבנה לו שבעה רקיעים של נחשת ועלה וישב עליהם: **תולה ארץ.** על זכות אותן שנחשבו לבלימה: **שבולם עצמו.** סוגר את פיו ודומה לו בבכורות (דף מ:) פיו בלום ורגליו מבולמות: **ומתחת.** מי שנדרס תחת הכל הוא זרועות עולם: **האמנם אלם.** אומנות יפה היא האילום אבל צדק דהיינו דברי תורה אותו תדברון: **מישרים.** כמישור ארץ חלקה שנוחה לידרס: **בעפר עיר הנדחת.** קס"ד אפר שריפתה: **והא איסורי הנאה נינהו.** דכתיב [דברים יג] לא ידבק וגו' ובעיר הנדחת כתיב: **עפר עפרה.** עפר קרקעה: **ורבא אמר.** אפילו בעפר א]עפרה מ) נמי מותר שכסוי הדם מצוה ולא הנאה שהמצות שנתנו לישראל לא ליהנות נתנו להם לא לשם הנאה נתנו להם אלא גזירת מלך היא עליהם: **לא אם תקע יצא.** דלאו הנאה היא ולכתחלה מיהא לא יתקע משום דמאיס: שיעורא

יצא זה שמחוסר תלישה כו'. מכאן נראה לפסול גט שנכתב על הקלף ואח"כ חתכו דהתם נמי דריש וכתב ונתן מי שמחוסר כתיבה ונתינה יצא כו' דטפי נראה חבור גט המחובר לקלף גדול מחבור עפר לעיר הנדחת דחשיב הכא מחוסר תלישה וגם בפ"ב דגיטין (דף כא:) כתוב באורך כל הצורך:

והתניא תקע לא יצא נטל לא יצא. ה"ל לאתויי מתני' דלולב הגזול (סוכה דף כט:) של אשרה ושל עיר הנדחת פסול אלא ניחא ליה להביא הך ברייתא דקתני בה שופר ולולב וא"ת דבפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח.) אמר ו) רב שופר של עבודת כוכבים לא יתקע בו ואם תקע בו יצא וכן בפ' מצות חליצה (יבמות דף קג:) אמר רבא החולצת בסנדל של עבודת כוכבים חליצתה כשרה ולא אמרינן דמכתת שעוריה וי"ל דהכא בעבודת כוכבים של ישראל דאין לה ביטול אבל דעובד כוכבים דיש לה ביטול לא מכתת שיעוריה וכי האי גוונא משני פרק לולב הגזול (סוכה דף לא:) והא דאמר רבא לולב של עבודת כוכבים אם נטל יצא ופריך ממתניתין דלולב של אשרה פסול ומשני באשרה דמשה וא"ת עבודת כוכבים דעובד כוכבים מכי אגבהה הויא דישראל כדאמר בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מב.) גזירה דלמא מגביה לה והדר מבטל לה וי"ל כגון שהגביה השופר והסנדל על מנת שלא לקנותו דהא תנן במנעל שאין שלו חליצתה כשרה ולולב איירי בי"ט שני ובסוכה הוה מצי לשנויי דמתניתין בי"ט ראשון ולא הוה צריך לאוקמה באשרה דמשה אלא משום דקתני אשרה דומיא דעיר הנדחת דאפי' בי"ט השני ור"ת מפרש דכולהו בעבודת כוכבים דעובד כוכבים וכאן קודם ביטול והתם לאחר ביטול ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע ולא יחלוץ דמאיס לענין מצוה לפי שהיה עליה שם עבודת כוכבים אפי' את"ל דשרי לכסות בעפר עבודת כוכבים לכתחלה כמו בשל עיר הנדחת לא דמי כיסוי לחליצה דלענין כסוי לא חיישינן ממאי דמאיס והא דמשני בסוכה באשרה דמשה ולא משני בדעובד כוכבים וקודם ביטול משום דמכי נקצץ הלולב מן הדקל נתבטל ובפרק מצות חליצה (יבמות קג:) דמפליג בין סנדל של עבודת כוכבים לסנדל של תקרובת עבודת כוכבים דאין לו ביטול ולא מפליג (א) בנטל עבודת כוכבים גופיה בין אחר ביטול לקודם ביטול ויש לומר מילתא אגב אורחיה קא משמע לן דתקרובת עבודת כוכבים אינה בטלה עולמית וההוא דראוהו ב"ד קשה טפי דמפליג התם רבא בין שופר של עבודת כוכבים לשל עיר הנדחת דבשל עבודת כוכבים גופיה היה יכול לחלק לפירוש רבינו תם בין אחר ביטול לקודם ביטול ומיהו על כרחך צריך לאוקמה לאחר ביטול כדברי ר"ת לספרים דגרסי רב יהודה דאי קודם ביטול הא רב יהודה אית ליה התם דבשופר של שלמים לא יצא משום דמצות ליהנות ניתנו אך נראה דרבא גרסינן ולא רב יהודה דהא מפרש התם טעמא דבשופר של עיר הנדחת לא יצא משום דכתותי מכתת שיעוריה ולרב יהודה הוה ליה למימר משום דמצות ליהנות ניתנו:

הדרן עלך כסוי הדם

מסורת הש"ס

א) ברכות ו. [נז.] מנחות לה: סוטה יז. [מגילה טז:], ב) סוטה שם. מנחות מג:, ג) [חגיגה ג: פרש"י שעל הרחיים], ד) [נ"ל אמרו], ה) [ילקוט איתא רבי אלעזר], ו) ר"ה כח., ז) סוכה דף לא: ע"ש היטב, ח) [דברים כח], ט) [מנחות מד.], י) [שמות כד], כ) בס"א: וספיר לכסא, ל) [עירובין נג.], מ) בס"א: אפרה, נ) [בגמרא שלפנינו איתא רב יהודה וגירס' ר"ת שם שכתבו תוס' איתא רבה],

תורה אור השלם

1. אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת אַבְרָם: בראשית יד כג
2. וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְיָ נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ: דברים כח י
3. וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר: שמות כד י
4. וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה: יחזקאל א כו
5. בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עָנֵר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם: בראשית יד כד
6. לֹא מֵרֻבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חָשַׁק יְיָ בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם כִּי אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל הָעַמִּים: דברים ז ז
7. וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: בראשית יח כז
8. וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד יְיָ בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל יְיָ וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: שמות טז ז
9. וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם: תהלים כב ז
10. וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: בראשית יא ד
11. וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְיָ אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת יְיָ וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ: שמות ה ב
12. מִי בְּכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אַרְצָם מִיָּדִי כִּי יַצִּיל יְיָ אֶת יְרוּשָׁלַםִ מִיָּדִי: מלכים ב יח לה
13. אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן: ישעיהו יד יד
14. בֶּן אָדָם אֱמֹר לִנְגִיד צֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים יַעַן גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר אֵל אָנִי מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי בְּלֵב יַמִּים וְאַתָּה אָדָם וְלֹא אֵל וַתִּתֵּן לִבְּךָ כְּלֵב אֱלֹהִים: יחזקאל כח ב
15. נֹטֶה צָפוֹן עַל תֹּהוּ תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִי מָה: איוב כו ז
16. מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד: דברים לג כז
17. הַאֻמְנָם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם: תהלים נח ב
18. וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד: דברים יג יז

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"א מהלכות שופר הלכה ג ועיין בהשגות ובמ"מ ובכ"מ סמג עשין מב טוש"ע א"ח סי' תקפו סעיף ג:

מג ב מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה א ועיין בהשגות ובמ"מ ובכ"מ סמג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרמט סעי' ג:

גליון הש"ס

גמ' מחוט. עיין רש"י בחומש פ' תולדות נח ט' כג וברא"ם שם:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והתניא וכו' ולא מפליג בסנדל עבודת כוכבים גופיה:

לעזי רש"י

טרמויי"א [טרימויא"ה]. אפרכסת.

שיטה מקובצת

א] ורבא אמר אפי' בעפר שריפתה נמי מותר:

רבינו גרשום

כאפרכסת זו היא קופה מנוקבת שעל גבי הרחיים שמקבלת כל החטים שמביאין לטחון. וכתיב תולה ארץ על בלימה כלומר דבר שהוא כאין. שבולם עצמו כלומר ששותק. ת"ל מישרים תשפטו בני אדם כלומר לענין תורה שהיא מישרים תשפטו צריכה שלא תגיסו דעתכם עליה. אלא לעפר עפרה כו' קרקע שנשרפה עיר הנדחת עליה יצא זה שמחוסר תלישה כלומר שאינו חשוב עיר הנדחת: רבא אמר מצות לא ליהנות ניתנו. כלומר לא תימא דמעפר עפרה מכסין אלא מעפרה ממש מכסין דמצוה אין חשוב הנאה. יתיב רבינא וקאמר לה להא שמעת'. כלומר הא שמעת' דרבא. לולב ושופר שיעורא בעינן כלומר לולב בעינן ד' טפחים ושופר כדי שיאחזנו ויראה טפח לכאן וטפח לכאן

מוסף רש"י

אם מחוט ועד שרוך נעל. שהבריח עצמו מן הגזל (סוטה יז.). **לחוט של תכלת.** כנגד מחוט, ולרצועה של תפילין כנגד שרוך דהיינו רצועה (שם). **בשלמא רצועה של תפילין.** קיבול שכר הוא דאיכא הנאה כדכתיב וכו' (שם). **אלו תפילין שבראש.** שכתוב בהם רוב השם שי"ן ודל"ת (מנחות לה: ועי"ש ד"ה קשר שהכוונה לתפילין של הקב"ה). **אלא חוט של תכלת מאי היא.** מאי הנאה איכא (סוטה יז.). **מה נשתנה תכלת.** שהזקיקו הכתוב לציצית (שם) שיחדו הקב"ה למצוה זו (מנחות מג:). **שתכלת דומה לים.** שנעשו בו נסים לישראל (שם). **ורקיע לכסא הכבוד.** ומכח התכלת מזכיר היושב על כסא, ועוד נאה לישראל שיהא דמות כסאו עליהם, שנאמר ותחת רגליו וגו' דהיינו רקיע (שם) בא ללמדנו שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה, והכי תניא לה בספרי, ואיצטריכו הני משום דלא אשכחן קראי אלא ברקיע שדומה לכסא הכבוד, הילכך תכלת דומה לים וים דומה לרקיע, דתכלת לא דמי לרקיע כל כך אלא דומה לדומה, כמו תכלת דומה למראה הים ואנן קחזינן דים דומה למראה הרקיע, ורקיע לכסא הכבוד, קראי קדרים דכתיב ברקיע כמעשה לבנת הספיר וכתיב בכסא הכבוד כמראה אבן ספיר דמות כסא (סוטה יז.). **שופר של עבודת כוכבים** שמשמשו בו לע"ז ונאסר בהנאה כדתניא במס' ע"ז (נא:) אבד תאבדון את כל המקומות, בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר (ר"ה כח.). **אם תקע יצא.** דמצות לאו ליהנות ניתנו (שם). **לולב של עבודת כוכבים.** שמשמשו בו לע"ז לכבד לפניה קרקע, אי נמי שעבודתה בלולב להעבירה לפניה או לזרקה בו, **לא יטול.** דמאיס לגבוה (סוכה לא:). **אם נטל יצא.** ואע"ג דאיסורי הנאה הוא, דמצות לאו ליהנות ניתנו, כלומר אין קיום מצות הנאה הגוף אלא עבודת עבד לרבו (שם). **הדרן עלך כסוי הדם**